PROFESSIONAL SPORT JAMIYATNI BOSHQARISH USULI SIFATIDA.

Po‘latov Abduaziz Abdurashid o‘gli - Jismoniy madaniyat ta’lim yo‘nalishi talabasi

apulatov273@gmail.com

Pulatov Suhrob Sodiq o‘gli - Jismoniy madaniyat ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotation: This article examines professional sport as a method of influence in a systematic and complex way, which results in the concept "Professional sport as a method of management", the goals and objectives of the concept, the principles and mechanisms of implementation of the concept and its resource supply. The concept uses sports activity attributes to show what goals can be achieved at different levels of management. We consider professional sports as a management method in its direction and as a management method in its organizational form.

Ushbu maqolada professional sport ta’sir ko‘rsatish usuli sifatida tizimli va kompleks tarzda ko‘rib chiqilgan, natijada "Professional sport boshqaruv usuli sifatida" konsepsiyasi, konsepsiyaning maqsad va vazifalari, konsepsiyani amalga oshirish tamoyillari va mexanizmlari hamda uning resurs ta’minoti ko‘rsatilgan. Ushbu konsepsiya sport faoliyati atributlaridan foydalanib, boshqaruvning turli darajalarida qanday maqsadlarga erishish mumkinligini ko‘rsatadi. Biz professional sportni yo‘nalishi bo‘yicha boshqaruv usuli va tashkiliy shakli bo‘yicha boshqaruv usuli sifatida ko‘rib chiqamiz.

Ushbu moddaning maqsadi turli darajadagi, ko‘lamdagi va yo‘nalishdagi boshqaruv vazifalarini hal etish uchun professional sportni hamda uning ayrim atributlarini qo‘llashdan iborat. Ko‘pgina mamlakatlarning ushbu mamlakatlar obro‘sini ko‘tarish uchun tobora yuqori sport yutuqlariga e’tibor qaratishi ulardan boshqa maqsadlarga, masalan, aholi turmush sifatini oshirishga yo‘naltirilishi mumkin bo‘lgan tobora ko‘proq iqtisodiy xarajatlarni talab qiladi. Shu munosabat bilan, sportni jamiyat darajasida boshqarish usuli sifatida qo‘llab, sport yutuqlari aholi turmush sifatining eng muhim xususiyatlari qatoriga kirishini tushunish kerak. Tadqiqot natijalari. Non va tomoshalar! - Rim imperiyasida jamiyatni boshqarish shunday tamoyil asosida amalga oshirilgan. Agar zamonaviy jamiyat qanday yashayotganiga nazar tashlasak, juda achinarli xulosa chiqarish mumkin: o‘tgan asrlar davomida hech narsa o‘zgarmadi - jamiyatni hamon o‘sha-o‘sha - mana shu ikki bosim richagi yordamida boshqarishadi. Turli xil kimyoviy moddalar va oziq-ovqat qo‘shimchalarini qo‘llash orqali jamiyatni zararli oziq-ovqatga o‘rgatish,

insonda erta bolalikdan tom ma’noda giyohvandlik va ta’mga bog‘liqlikni keltirib chiqarish hamda oziq-ovqat mahsulotlarini haddan tashqari ko‘p iste’mol qilishga majburlash haqida ko‘p aytilgan va yozilgan [8, 11, 14]. Kimdir quloq solib, nimanidir o‘zgartirishga harakat qildi, kimdir qo‘l siltadi va o‘zini muammo yo‘qdek ko‘rsatishni afzal ko‘radi. Hozirgi kunda urf bo‘lganidek, "bu ularning tanlovi" deb bo‘lmaydi, lekin hech kimni majburlab erkin qilolmaysiz [6, 12]. To‘g‘ri va sog‘lom ovqatlanish haqidagi ma’lumotlar ham bemalol topish mumkin. Qulog‘i bor eshitadi, deganlaridek [3, 4]. Jamiyatni boshqarishning ikkinchi jihatiga kelsak, u mashhur shiorda "tomosha" degan tushunarsiz so‘z bilan belgilangan, bu yerda hamma narsa ancha qiziqarli. "Tomosha" so‘zini turlicha talqin qilish mumkin.

Kimdir bu so‘zda televizorning zararini ko‘radi, kimdir internetning zararini, kimdir bugun OAV jamoatchilik fikrini boshqarayotgani haqida o‘ylaydi. Biroq, bularning barchasi bir muammoning qirralari, xolos. Ana shunday jihatlardan biri professional sportdir. Bu haqda chuqur mulohaza yuritadigan bo‘lsak, zamonaviy professional sport o‘z davrida imperatorlar tomonidan Qadimgi Rim fuqarolarining ko‘nglini ochish maqsadida o‘tkazilgan gladiatorlar bellashuvidan deyarli farq qilmaydi, degan xulosaga kelish mumkin. Butun sivilizatsiyalashgan dunyoda, albatta, Rim imperiyasida gladiatorlar jangini o‘tkazish har tomonlama qoralanadi, ammo zamonaviy professional sport hech narsadan farq qilmaydi. Bu harakatning tashkilotchilari o‘zlaridan oldingilarga qaraganda biroz oqilona va hisob-kitobli bo‘lib chiqdi va agar Kolizeydagi qullar o‘limgacha urishsa, bu juda foydasiz ekanligini tushunishdi. Ko‘pincha yangilarini sotib olishga to‘g‘ri keladi, qullar orasida esa munosib jangchilar unchalik ko‘p emas. Shuning uchun o‘z vaqtida sport u yoki bu yo‘nalishdagi doimiy xayoliy raqobat bilan ifodalanadi. Bu jang san’ati ham, bir qarashda mutlaqo tinch sport turlari ham bo‘lishi mumkin. Lekin barcha sport turlarining mohiyati bir.

Xo‘sh, zamonaviy jamiyatda sport musobaqalariga qiziqish nima uchun joriy etilmoqda? Musobaqalardagi xayoliy raqobatga doimiy isitish orqali kuchlilar jamiyatimizni boshqaradi. Bir qarashda bema’ni tuyuladi, lekin aslida shunday. Tan oling, zamonaviy dunyoda hamma narsa mukammal emas, ko‘plab muammolar mavjud - ijtimoiy muammolardan tortib ekologik muammolargacha. Nima bo‘lganda ham, bu muammolar ko‘pchilikni tashvishga soladi. Ertami-kechmi, bunday xavotir navbatdagi inqilobga aylanishi mumkin, biz vaqti-vaqti bilan yangiliklarda eshitishimiz mumkin - dunyoning u yoki bu burchagida doimiy ravishda qandaydir qarama-qarshilik paydo bo‘ladi. Biroq, uning ko‘lami juda kichik, bizning dunyomizda mavjud bo‘lgan muammolar bilan mutlaqo taqqoslab bo‘lmaydi. Sport musobaqalari odamlarning e’tiborini chalg‘itish usuli degan

qarash bor. Aksariyat odamlar shartli "yovuzlik"ka qarshi doimiy kurashga moyil - yovuzlik va adolatsizlikka qarshi turish bizning ichki tabiatimizdir. Odamlar dushmanni aslida turgan joyidan izlamasliklari uchun, odamlarga o‘zlarining hissiy zo‘riqishlarini xayoliy qarama-qarshilik yordamida yo‘qotishga imkon berishadi. Buning uchun eng samarali usullardan biri futbol hisoblanadi. Eslang, navbatdagi jahon chempionati yoki yana qandaydir futbol musobaqasi rejalashtirilganda, butun yangiliklar foni bir zumda turli xil futbol ehtiroslariga "bo‘yaladi." Doimiy ravishda his-tuyg‘ular jo‘sh uradi, qandaydir shov-shuvlar paydo bo‘ladi, o‘yinlar translyatsiyasi deyarli har bir pivoxonada sodir bo‘ladi. Bu nima uchun kerak? Nahotki, futbol korchalonlari "ishqiboz"lar, Xudo ko‘rsatmasin, zerikib qolmasliklari uchun shunchalik qayg‘urishsa? Qanday bo‘lmasin

Navbatdagi futbol bellashuvining ma’nosi faqat jamoatchilikning maksimal darajada e’tiborini ushbu tadbirga jalb qilishdir. Har bir xonadonda televizor yoqilgan bo‘lishi va butun oila qaysi jamoa g‘alaba qozonishi haqida chin dildan qayg‘urishi kerak. Va bu paytda bunday oilani na ekologiya muammolari, na kam maosh, na ijtimoiy himoyalanmaganlik, na pensiya yoshining oshishi, na yuqori kommunal tariflar, na narxlarning oshishi, na ular iste’mol qiladigan oziq-ovqat mahsulotlarining past sifati tashvishga solmaydi. Asosiysi, televizorni o‘z vaqtida yoqish. Xo‘sh, bu paytda sahna ortida nimalar sodir bo‘ladi? Mana shu yerda eng qizig‘i bor. Millionlab muxlislar stadionlarda, pivoxonalarda va uylarida televizor qarshisida aqldan ozayotgan bir paytda, jahon siyosatining shaxmat taxtasida yirik donalar harakatlanmoqda. Mana bir necha oddiy misollar: 2018-yil. Jahon chempionatidan biroz oldin Rossiyada AQSH va KXDR rahbarlarining uchrashuvi bo‘lib o‘tdi, ular KXDRni qurolsizlantirish bo‘yicha taqdirga bog‘liq shartnomani imzoladilar. Bu faqat bir nechta misollar. Bu "navskidka" deb ataladi. Jahon chempionatlari o‘tkazilgan sanalarni chuqur tahlil qiladigan bo‘lsak, deyarli har doim "futbol shovqini ostida" mamlakatlar o‘rtasida boshqa vaziyatda xalq noroziligini keltirib chiqarishi mumkin bo‘lgan qandaydir nomaqbul islohotlar va kelishuvlar amalga oshirilganini kuzatish mumkin. Biroq, bu vaqtda fuqarolarning katta qismi televizorga yopishtirilgani va aqldan ozgan holda futbol tribunalarida raqsga tushgani tufayli, hamma narsa xalq tomonidan ortiqcha e’tiborsiz o‘tdi. Tasodifmi? Bo‘lishi mumkin. Lekin tasodiflar haddan tashqari ko‘p emasmi?

Shuningdek, futbolchilar qanday tasavvur qilib bo‘lmas gonorarlar olayotganiga ham e’tibor qaratish joiz. Bunday mablag‘lar qayerdan kelishini o‘ylab ko‘rmadingizmi? O‘yin chiptalarini sotish futbolchilarga ko‘p millionli gonorarlar to‘lash u yoqda tursin, hatto o‘yinni tashkil etish xarajatlarini ham qoplamaydi. Xalqning ko‘ngilxushligi uchun o‘z cho‘ntagidan mana shunday "yaxshi kun kechiradigan" mehribon sehrgar kim o‘zi? Balki bu pulni to‘layotgan

odam odamlarning vaqtincha "aqldan ozishidan" va yosh bolalar kabi butun e’tiborini futbol maydonida dumalayotgan to‘pga qaratishidan manfaatdordir? Bilasizmi, o‘smirlar tarbiyasi masalasida shunday fikr borki, o‘smirlik davrida bolani biror sport to‘garagiga bergan ma’qul [2, 5, 10]. Bilasizmi, nima uchun? Chunki bu yoshda ruhiyat shakllanadi va inson o‘ta emotsional beqaror bo‘ladi. Va tajovuzni kerakli yo‘nalishga yo‘naltirish uchun bola his-tuyg‘ulari va energiyasini ringda, tatamida, turnikda yoki hovlida to‘pni tepish orqali to‘kib solishi tavsiya etiladi. Hozir jamiyatimiz bilan ham shunday qilishyapti. Hayotning qoniqarsiz sharoitlari va dunyodagi noxush hodisalar tufayli yuzaga keladigan tajovuzkorlikni qayta yo‘naltirish uchun odamlarning e’tibori shunchaki biror sport hodisasiga qaratiladi. Odatga ko‘ra, futbol bu borada eng samarali hisoblanadi. Agar bolani tarbiyalash nuqtayi nazaridan tajovuzkorlikning bunday "sport" yo‘nalishini o‘zgartirish rivojlanishning ma’lum bosqichi sifatida oqlansa, butun jamiyat misolida bu odamlarning ongini pastkashlik bilan manipulyatsiya qilishdir. Xalqning noroziligini keltirib chiqarishi mumkin bo‘lgan o‘zlarining nomaqbul qarorlari va xatti-harakatlarini niqoblagan holda, dunyoning qudratlilari millionlab odamlar o‘z uylarida televizorlari oldida qandaydir futbolchi darvozaga to‘p kiritganida jazavaga tushib "kasal bo‘lishlari" uchun butun futbolga homiylik qilishadi. Agar o‘yinlar orasidagi tanaffusda yangiliklarda "to‘satdan" pensiya yoshi oshirildi yoki yangi soliqlar joriy etildi, deb aytilsa, keyingi machta translyatsiyasini kutayotgan "muxlis" bu ma’lumotni sezmaydi ham. Chunki, katta ehtimol bilan, yangiliklar blokida u keyingi efirdan oldin qo‘shimcha pivo olish uchun eng yaqin do‘konga yuguradi. Darvoqe, futbolning ommalashishiga yana bir sabab - Jahon chempionatlari vaqtida do‘konlardagi pivo rastalari shunchaki "ura" qilib bo‘shatib qo‘yiladi. Va bu yana bir majburiy an’ana - futbolni faqat mast holatda tomosha qilish mumkin. Ehtimol, buning sababi shundaki, sog‘lom odam bunday bema’nilikni jiddiy qabul qila olmaydi. Ehtimol, bu shunchaki pivo korporatsiyalariga yaxshi foyda keltirayotgani uchundir. Futbolni ommalashtirish orqali jamiyatni boshqarish haqidagi versiya, albatta, shunchaki versiya. Ehtimol, noto‘g‘ri. To‘g‘ri, futbol shunchaki ko‘ngilochar o‘yin, negadir jamiyatda faol ravishda joriy etiladi va manfaatdor odamlar tomonidan saxiylik bilan moliyalashtiriladi. Har qanday masalada sog‘lom fikr yuritib, har qanday hodisaga "kimga foyda?" nuqtayi nazaridan qarash kerak. O‘zingiz o‘ylab ko‘ring, kimga foyda? "Muxlislar"gami? Muxlislar butun maoshlarini pivo va chiptalarga sarflab, ruhiy quvvatlarini bir jamoaning ikkinchi jamoa ustidan g‘alaba qozonishi kabi arzimagan narsaga sarflashlari foydalimi? Yoki boshqa birovga foydasi tegadimi?

Xulosalar. Sport nafaqat inson salomatligini mustahkamlash, uni jismoniy jihatdan takomillashtirish, bo‘sh vaqtni o‘tkazishning oqilona shakli, odamlarning

ijtimoiy faolligini oshirish vositasi, balki inson hayotining boshqa jihatlariga, birinchi navbatda, mehnat faoliyatiga, axloqiy va intellektual fazilatlarga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi [7, 9, 13, 15]. Sport xilma-xil funksiyalarni bajarishi, turli xil ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega vazifalarni hal qilish uchun ishlatilishi mumkin. Masalan, sport odamlarning jismoniy, ruhiy, ma’naviy sifatlari va qobiliyatlariga ongli, maqsadli va samarali ta’sir ko‘rsatish, ularning estetik, axloqiy, intellektual madaniyatini, muloqot madaniyatini, harakat madaniyatini, ekologik madaniyatini shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, sportdan moddiy boylik, shon-shuhratga erishish, bir insonning boshqasidan, bir millat (mamlakat) ning boshqasidan ustunligini ko‘rsatish, ya’ni muayyan iqtisodiy, siyosiy va boshqa maqsadlarga erishish uchun foydalanish mumkin. Shuning uchun ijtimoiy subyekt uchun qadriyatlar sifatida sport faoliyatining turli tomonlari, jihatlari namoyon bo‘lishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ashxamaxov, K.I. Problemnыy xarakter ponyatiya "soznaniye" v nauke / K.I. Ashxamaxov. - Vestnik Maykopskogo gosudarstvennogo texnologicheskogo universiteta. 2009. No1. S. 11-14.

2. Ashxamaxov, K.I. Gimnastika cigun / K.I. Ashxamaxov, R.S. Kozlov. Maykop, 2016.

3. Ashxamaxov, K.I. Narodnie igri v sovershenstvovanii psixofizicheskix kachestv / K.I. Ashxamaxov, R.S. Kozlov. - To‘plamda: Kursantlar, ta’lim tashkilotlari tinglovchilari va xavfsizlik idoralari xodimlarining kasbiy va jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish. XX xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalari to‘plami. Mas’ul muharrir S.M. Struganov. 2018. S. 290-292.

4. Ashxamaxov, K.I. Umumiy jismoniy tayyorgarlik seksiyasida sog‘lomlashtiruvchi gimnastika / K.I. Ashxamaxov, R.S. Kozlov, T.A. Ivashenko. Maykop, 2016.

5. Kozlov, R.S. Formirovaniye fizicheskix kachestv po sredstvam podvijnыx igr / R.S. Kozlov, T.E. Galyunko, I.N. Guchetl. - Vestnik Maykopskogo gosudarstvennogo texnologicheskogo universiteta. 2016. No3. S. 76-80.

Svechkaryov, V.G. Vidы trenajera "Pravilo" / V.G. Svechkaryov, A.N. Larin, V.A. Chebыkin, T.A. Ivashenko. - "Yangi texnologiyalar." - Maykop: MGTU, 2016. - No 3. - S. 94-102.